

Další vzdělávání farmaceutů v ČR

doc. RNDr. Jiří Portych, CSc.

Další vzdělávání farmaceutů v České republice má dlouhodobou tradici. V současné době je ve shodě s ostatními státy Evropské unie a řídí se zákonem č. 95/2004 Sb. Specializační vzdělávání je 4leté (u klinické farmacie 5leté). Farmaceuti se mohou specializovat v 6 oborech, tj. ve veřejném lékárenství, nemocničním lékárenství, klinické farmacii, farmaceutické technologii, radiofarmaciích a laboratorních a vyšetřovacích metodách. Po úspěšném složení atestační zkoušky na závěr specializační přípravy obdrží farmaceut diplom. Specializační vzdělávání je z pověření MZ ČR organizováno v současné době IPVZ. Pouze pro vedení lékáren je možné absolvovat doplňující odbornou praxi podle vzdělávacího programu a na základě úspěšného absolvování písemného testu a závěrečného pohovoru získat osvědčení. Celoživotní (kontinuální) vzdělávání farmaceutů je na rozdíl od dřívější praxe povinné. Pro farmaceuty pracující v lékárnách je závazný Řád pro kontinuální vzdělávání členů ČLK z 1. 12. 2004. Klíčová slova: farmaceuti, specializační studium, kontinuální vzdělávání, veřejné a nemocniční lékárenství, klinická farmacie.

Další vzdělávání farmaceutů v ČR

Základní informace o dalším vzdělávání farmaceutů, lékařů a jiných odborných pracovníků ve zdravotnictví, tj. o specializační přípravě a celoživotním kontinuálním vzdělávání byly, do roku 2004 dány *Vyhláškou MZ ČSR č. 77/1981 Sb. o zdravotnických pracovnících a jiných odborných pracovnících ve zdravotnictví*. Tato vyhláška byla výsledkem dlouholetého vývoje, který započal v roce 1953 založením tehdejšího Ústavu pro doškolování lékařů. Podle zmíněné vyhlášky další vzdělávání odborných pracovníků ve zdravotnictví řídilo Ministerstvo zdravotnictví (MZ) po dohodě s Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy prostřednictvím Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví v Praze (IPVZ) a Institutu pro další vzdělávání pracovníků ve zdravotnictví v Brně (IDVPZ). Přitom bylo též využíváno vzdělávacích zařízení zdravotnických organizací. Zmíněná vzdělávací soustava byla velmi dobře organizována a vyhovovala zcela našim podmínkám, i když po roce 1991 bylo třeba realizovat její určité úpravy.

Byly proto činěny pokusy o novelizaci vyhlášky č. 77/1981 Sb. formou zákona. Roku 1999 byl projednáván návrh *Zákona o způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání a dal-*

ším vzdělávání ve zdravotnictví (Zákon o zdravotnickém povolání) a k němu se vztahující *Vyhláška Ministerstva zdravotnictví o zdravotnických pracovnících a jejich vzdělávání*. Návrh systému oborů specializačního vzdělávání a oborů k získání funkční specializace pro farmaceuty iniciovaný farmaceutickými katedrami IPVZ byl prodiskutován sekcemi odborné společnosti (ČFS) a představenstvem České lékárnické komory, přičemž došlo k předběžné dohodě o specializacích pro farmaceuty. Ta zahrnovala 5 základních specializací a 12 specializací nástavbových. Ve shodě se státy Evropské unie neobsahoval navržený systém specializace II. stupně nad základní specializační obory. Z roku 2001 byl poslední návrh *Zákona o zdravotnickém povolání*. Existují dvě předlohy tohoto zákona – poslanecká a vládní, které byly sloučeny do nové pracovní verze. Diskuze v rámci několikahodinového semináře k této verzi, který se konal 14. února 2002, nevedl k žádanému konsenzu, takže zákon nebyl schválen.

Po přijetí České republiky do Evropské unie však bylo třeba přizpůsobit co nejdříve náš systém vzdělávání zdravotnických pracovníků ostatním státům Evropského společenství. Výsledkem určitého období jednání bylo vydání *Zákona č. 95/2004 Sb. o podmín-*

kách získávání a uznávání odborné způsobilosti a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta. Tento zákon se na rozdíl od *Vyhlášky č. 77/1981 Sb.* týká pouze lékařů, zubních lékařů a farmaceutů. Další vzdělávání jiných odborných pracovníků ve zdravotnictví (JOP) a středních zdravotnických pracovníků je upraveno *Zákonem č. 96/2004 Sb. o podmínkách získávání a uznávání způsobilosti k výkonu nelékařských zdravotnických povolání a k výkonu činností souvisejících s poskytováním zdravotní péče a změně některých souvisejících zákonů ve znění Zákona č. 125/2005 Sb.*

Zákon č. 95/2004 Sb. upravuje v souladu s právem Evropského společenství nejen specializační vzdělávání lékařů, zubních lékařů a farmaceutů, ale též podmínky získávání odborné a specializované způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání těchto pracovníků našich i příslušníků jiných států.

Specializační vzdělávání farmaceutů

Farmaceuti se u nás mohou v současné době specializovat v 6 oborech, tj. veřejném lékárenství, nemocničním lékárenství, klinické farmacii, farmaceutické technologii, laboratorních a vyšetřovacích metodách ve zdravotnictví a v radiofarmaciích.

Specializační vzdělávání je 4leté, výjimku tvoří specializační příprava pro atestaci v klinické farmacii, která je 5letá. Specializační příprava je v současné době organizována dvěma katedrami Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, tj. katedrou lékárenství a katedrou farmaceutické technologie a kontroly léčiv a jednou subkatedrou klinické farmacie. Tato příprava je realizována ve spolupráci s dalšími pedagogickými útvary IPVZ, farmaceutickými a lékařskými fakultami, Českou lékárnickou komorou a odbornými společnostmi.

Specializační příprava se provádí na základě vzdělávacích programů jednotlivých oborů, které stanoví celkovou dobu přípravy, zejména délku povinné praxe v oboru a typ pracoviště na kterém praxe probíhá. Dále stanoví požadavky na teoretické znalosti a praktické dovednosti a další podmínky specializované způsobilosti.

U dvouletého společného základu je to zejména:

- a) povinná praxe v oboru 24 měsíců v lékárně jakéhokoliv typu

- b) povinná doplňková praxe – 1 týden v lékárně s odbornými pracovníci, pozn. doporučená doplňková praxe
- c) povinná účast na vzdělávacích aktivitách, což je zejména:
- kurz na akreditovaném pracovišti – Správná dispenzační praxe, compliance, aplikace lékových forem zahrnující poslední novinky ve zdravotnictví a farmacii
 - povinná doplňková praxe – 1 týden v lékárně s odbornými pracovníci je pouze pro absolventy, kteří neprokáží tuto praxi v rámci vysokoškolského studia. Tato praxe u absolventů do ukončení vysoké školy před rokem 2007, tj. před studiem, které má povinnou 6měsíční praxi v 5. ročníku, musí být potvrzena farmaceutickou fakultou.

Specializovaný výcvik dle zařazení do oboru navazující na společný základ absolvuje farmaceut po úspěšném zvládnutí písemného testu (75 % správných odpovědí), kterým se zakončuje společný základ. K testu je kandidát připuštěn po splnění všech povinných akcí, vyjma semináře Základy zdravotnické legislativy pro farmaceuty a kurzu Neodkladná první pomoc pro farmaceuty, které musí mít kandidát absolvovány k atestační zkoušce nebo k pohovoru na závěr doplňující odborné praxe.

Zařazování do oboru provádí odbor vzdělávání a vědy Ministerstva zdravotnictví, které vydá farmaceutovi na požádání i průkaz odbornosti. Formulář žádosti o zařazení do oboru i o vydání průkazu odbornosti je uveden na www.mzcr.cz.

Zařazování do doplňující odborné praxe podává uchazeč akreditovanému zařízení (doposud IPVZ). Formulář k žádosti je uveden na www.ipvz.cz.

Příhlášky k atestacím se zasílají na adresu IPVZ na jarní termín do 15. ledna, na podzimní termín do 30. června.

Příhlášky k atestaci lze získat na studijním oddělení IPVZ, na www.ipvz.cz – „dokumenty ke stažení“ nebo u pracovníků oddělení vzdělávání ve zdravotnických zařízeních. Nedostatečně vyplněná přihláška je vrácena.

Podmínkou pro přistoupení k atestaci je povinné absolvování kurzu Neodkladná první pomoc (farmaceuti, jiní odborní pracovníci) a semináře Základy zdravotnické legislativy. Seminář lze absolvovat v IPVZ. Termíny a místa konání kurzů Neodkladná první pomoc pro farmaceuty lze najít pod Katedrou urgent-

ní medicíny a medicíny katastrof a seminář Základy zdravotnické legislativy pod Katedrou lékárenství.

Pro přistoupení k atestaci je též nezbytné absolvování specializačních kurzů, stáží a písemných testů, které jsou uvedeny v příslušných vzdělávacích programech.

Vzdělávací programy a další podmínky získávání a uznávání způsobilosti k výkonu zdravotnického povolání lékaře, zubního lékaře, farmaceuta a ostatních nelékařských profesí v ČR (zákon 95/2004 Sb. a zákon č. 96/2004 Sb.) jsou uvedeny na www.ipvz.cz a publikovány ve Věstníku MZ ČR, ročník 2005, částka 5 z května 2005 a samostatně ve formě sešitků, které též obsahují přehled doporučené literatury. V souvislosti s přípravou novely zákona č. 95/2004 Sb. se tyto vzdělávací programy začínají upravovat.

Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví nabízí z pověření MZ ČR tyto vzdělávací akce:

- specializační kurzy a stáže (v rámci specializačního vzdělávání k atestaci)
- kontinuální/celoživotní (doplňování a inovace poznatků).

Vzdělávací akce mají dvojí zaměření: jednak spíše teoretické, výuka se týká kurzů, seminářů, workshopů aj. a jednak praktické výuky, která je realizována formou stáží na akreditovaných pracovištích kateder IPVZ, popř. v jiných zdravotnických zařízeních.

Akce specializačního vzdělávání jsou určeny především pro uchazeče o atestaci, ale v případě volné kapacity jsou přístupné i ostatním zájemcům. Akce kontinuálního vzdělávání jsou přístupné jak uchazečům o atestaci, tak i kvalifikovaným odborníkům. Nově jsou nabízeny akreditované kvalifikační kurzy, na něž získal institut akreditaci Ministerstva zdravotnictví.

Účastníkům kurzů a stáží v rámci celoživotního vzdělávání je vydáno potvrzení s příslušným počtem bodů nebo certifikát v souladu s příslušnými stavovskými předpisy ČLK.

Příhlášky na vzdělávací akce se zasílají nejpozději jeden měsíc před zahájením akce, při velkém počtu zájemců se provádí výběr dle pořadí došlých přihlášek. Zájemci, kteří nebyli pozváni, budou přednostně zařazeni do kurzu/stáže v dalším termínu. Na www.ipvz.cz jsou uvedeny informace o nabídkách volných akcí pro nejbližší období.

Kvalifikační atestace v příslušném oboru se skládají z části praktické a části teoretické a trvají jeden den. Otázky se musí podle platného zkušebního řádu losovat. Kandidát má přimě-

řený čas na přípravu, nejméně však 15 minut. Od atestace je možno odstoupit nejpozději před vylosováním otázek. Potom může kandidát absolvovat nejbližší další termín. V případě neúspěchu může farmaceut složit kvalifikační atestaci až za 12 měsíců a je třeba, aby podal v předepsaném termínu novou přihlášku k atestaci. Při opakování kvalifikační atestace může kandidát požádat o uznání úspěšně složené praktické zkoušky, pokud k opakování dojde do 24 měsíců. Kvalifikační atestace může být opakována nejvýše dvakrát.

Atestace v oboru veřejné lékárenství probíhají v Praze a v Brně. Skládají se z praktické části a části teoretické (ústní). V praktické části kandidát připravuje nebo kontroluje nějaké léčivo (léčivou látku, léčivý přípravek), případně je vyžadována příprava léku někdy za spolupráce kontroly podle zásad SVP. Nově je zařazována též dispenzační činnost. V části teoretické prokáže uchazeč znalost především farmakologie a farmakoterapie, přípravy léčiv a sociální farmacie (zdravotnické legislativy) v rozsahu nutném pro vedení lékárny základního typu. Při závěrečném hodnocení kandidáta se při atestacích posuzuje též případné absolvování doporučené doplňkové praxe a účast na dalších vzdělávacích aktivitách.

Atestace v oboru nemocniční lékárenství probíhají rovněž jeden den. V praktické části kandidát většinou řeší určitou situaci, která se vyskytuje při vedení lékárny s odbornými pracovišti. V části teoretické má projeviti komplexní znalosti farmakologie a farmakoterapie (včetně důležitějších nežádoucích účinků a interakcí léčiv), přípravy léčivých přípravků podle platného lékopisu, přehledných znalostí zkoušení jejich jakosti a sociální farmacie (platné legislativy). Vyžadována je též odborná písemná práce na dané aktuální téma v rozsahu nejméně 10 stran (velikost písma 12, typ písma Times New Roman, řádkování 1,5).

Atestace v oboru klinická farmacie se konají v Praze. V praktické části absolvuje uchazeč průřezový test znalostí a řešení kazuistik. V části teoretické má projeviti komplexní znalosti farmakoterapie vybraných onemocnění a jejich rizik (interakce, nežádoucí účinky), znalosti farmakoekonomiky a léčivé politiky a znalosti zdravotnické legislativy. Vyžadována je písemná práce na dané aktuální téma v rozsahu nejméně 10 stran, jejíž obhajoba při atestaci proběhne na základě oponentského posudku.

Téma práce si kandidát dohodne s katedrou lékárenství nebo subkatedrou klinické farmacie.

Tam si nechá též schválit osnovu práce. Osnova obsahuje zpravidla body Úvod a cíl práce a poslední body Diskuze a Závěr, zakončena je přehledem použité literatury. Další body osnovy, která bude po zpracování práce jejím obsahem, budou záviset na tématu, např. Teoretická část, Praktická (experimentální, průzkumová) část a Výsledky. Bude-li se jednat o čistě kompilační práci, bude záležet na členění, např. příslušné farmakologické skupiny. V textu práce musí být odkazy na použitou literaturu, která se cituje např. způsobem běžným v časopisu Praktické lékařství. Dva svázané exempláře písemné práce musí být zaslány nejpozději 6 týdnů před určeným termínem atestací na katedru nebo subkatedru k vypracování oponentského posudku. Vedoucí práce až na malé výjimky není určen, předpokládají se určité zkušenosti s psaním dizertační nebo diplomové práce na fakultě. Doporučuje se však konzultovat některé části s příslušným odborníkem, případně si též nechat práci přečíst znalcem českého jazyka.

Kvalifikační atestace probíhají podle Vyhlášky č. 395/2004 Sb., kterou se stanoví zkušební řád pro atestační zkoušky před nejméně tříčlennou nebo pětičlennou komisí. Podmínkou pro účast na atestacích je řádně vyplněný průkaz odbornosti a u klinických farmaceutů též LOGBOOK.

Po úspěšně složené atestaci obdrží farmaceut do jednoho měsíce **diplom** specialisty příslušného oboru, jehož číslo si zapisuje do průkazu odbornosti, kam mu předseda komise v den vykonání atestace získání specializace zapíše a potvrdí razítkem katedry (subkatedry).

Specialista v oboru **veřejné lékařství** má teoretické znalosti i praktické dovednosti a zkušenosti nezbytné pro vedení veřejných lékáren. Vedle toho může vykonávat činnosti vzdělávací, vývojové, výzkumné a revizní.

Specialista v oboru **nemocniční lékařství** je připraven pro vedení lékáren všech typů. Je schopen vykonávat činnosti při přípravě zvláště náročných lékových forem a poskytovat péči na úrovni odpovídající potřebám pacienta i nemocnice v přímé spolupráci s dalšími odborníky multidisciplinárního týmu. Dále může podle vzdělávacího programu vykonávat činnosti vzdělávací, vývojové, výzkumné a revizní a činnosti klinického farmaceuta.

Specialista v oboru **klinická farmacie** je schopen vykonávat všechny činnosti klinického farmaceuta, tj. podílí se na péči o paci-

enta ve spolupráci s ostatními zdravotnickými pracovníky. Je schopen poskytovat informační a konzultační služby v oblasti informací o lécivech a je připraven pro vedení lékáren všech typů.

Pokud jde farmaceutovi pouze o možnost vedení lékárny, může po absolvování **doplňující odborné praxe** podle vzdělávacího programu, úspěšného absolvování písemného testu a závěrečného pohovoru získat k tomuto účelu **osvědčení**. Toto osvědčení po absolvování doplňující odborné praxe podle vzdělávacího programu nemocniční lékařství a klinické farmacie platí pro vedení lékáren všech typů, podle vzdělávacího programu veřejné lékařství neplatí pro vedení nemocničních lékáren.

Celoživotní (kontinuální) vzdělávání farmaceutů

Získáním specializace nekončí další vzdělávání farmaceutů, které je celoživotní záležitostí. Je třeba dále sledovat novinky v oboru, účastnit se školicích akcí IPVZ i akcí odborných společností, např. České farmaceutické společnosti (ČFS) a jejich sekci a České lékárnické komory (ČLK), příp. i organizovat semináře na větších pracovištích. Celoživotní vzdělávání je v ČR povinné podle zákona č. 95/2004 Sb., který takové ustanovení obsahuje. Tento zákon definuje formy celoživotního vzdělávání, které zahrnuje kromě forem již zmíněných ve specializační přípravě též účast na odborně vědeckých aktivitách, publikační a pedagogickou činnost a činnost vědecko-výzkumnou.

Literatura

1. Dopis dr. Krejčíkové dr. Chudobovi z 13. 3. 2006 k Získávání specializované způsobilosti k výkonu povolání lékaře, zubního lékaře a farmaceuta podle zákona č. 95/2004 Sb.
2. Hojný M. Prováděcí pravidla pro vzdělávací akce ČLK. Časopis českých lékárníků 2005; 77 (3): 12.
3. IPVZ: Přehled vzdělávacích programů. Leden – červen 2007.
4. Jubilejní sborník IPVZ. 50 let Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví. Praha: AF BKK, s.r.o., 2003.
5. Kolář J, Šrumová L. Kontinuální vzdělávání lékárníků v ČR. 1. cyklus 1999-2002. Farm. Obz., 2005; 74: 288.
6. Organizační řád České lékárnické komory. www.lekarnici.cz, 1. 12. 2004.
7. Portych J. Další vzdělávání farmaceutů v České republice. Solutio, Medon 1999: 345–349.
8. Portych J. Informace o specializační přípravě a celoživotním kontinuálním vzdělávání farmaceutů v ČR. Solutio, Medon 1997: 247–260.
9. Řád pro kontinuální vzdělávání členů České lékárnické komory. Časopis českých lékárníků 71, (6) 18 (1999).
10. Vyhláška č. 395/2004 Sb., kterou se stanoví zkušební řád pro atestační zkoušky a pro aprobační zkoušky lékařů, zubních lékařů a farmaceutů.
11. Vyhláška MZ č. 77/1981 Sb. o zdravotnických pracovnících a jiných odborných pracovnících ve zdravotnictví. Sběrka zákonů České socialistické republiky. Částka 19 z 10. 8. 1981.
12. Změny vnitřních stavovských předpisů ČLK schválené IX. sjezdem delegátů ČLK dne 13. 11. 1999. Bodové hodnocení kontinuálního vzdělávání (Dodatek k Řádu ČLK pro kontinuální vzdělávání). Časopis českých lékárníků 71, (6) 12 (1999).

Pro lékárníky pracující v lékárnách je závazný Řád pro kontinuální vzdělávání členů České lékárnické komory schválený na VIII. sjezdu delegátů ČLK konaném 15. května 1999 v Praze. Sjezd dal k připomínkám návrh bodového hodnocení kontinuálního vzdělávání, který byl v konečné podobě schválen podzimním IX. sjezdem České lékárnické komory. Poslední verze tohoto předpisu nabyla účinnosti 1. 12. 2004. Prováděcí pravidla schválená představenstvem ČLK byla navržena na XIV. Sjezdu delegátů ČLK. Podle nich se do vzdělávání lékárníků zařazují jen akce pořádané osvědčenými partnery a u akcí schválených vyžaduje ČLK vysokou odbornost prostřednictvím garanta akce.

Celoživotní vzdělávání organizují a pořádají podle platného zákona též vysoké školy, odborné společnosti ve spolupráci s akreditovanými vzdělávacími zařízeními. Mezi další organizace zabývající se touto problematikou patří též Edukafarm, Pears Health Cyber a jiné.

Od 1. 1. 2001 získal též IPVZ akreditaci ČLK ke školení v systému celoživotního vzdělávání.

Kurzy a odborné stáže kontinuálního vzdělávání určené pro farmaceuty jsou předkládány ke garanci ČLK. Počet bodů udělený komorou je uváděn na potvrzení o účasti na vzdělávací akci.

doc. RNDr. Jiří Portych, CSc.

Katedra lékařství Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví v Praze
Ruská 85, 100 05 Praha 10
e-mail : portych@ipvz.cz

